САНА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУҺУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 79 (7620) ● 1994 сыл от ыйын 9 күнэ, Субуота ● Сыаната—146 солк. 15 харчы.

Оттоһун-94

Алаастарын аһыҥа салаабыт

Быйанчаах ардахтар түспүттэриттэн дьон-сэргэ саҥаата көтөҕүллүбүтэ сүрдээх, хайдах оттуур-мастыыр туһунан сүбэлэһэллэр-таҥхалаһаллар, от дьыллар эргийэн эрэллэриттэн үөрүллэр. Арай төлөйдөр саннык соҕус саҥаалаах олороллор. Үрэхтэригэр таммах да уу жирбэтэх, Мэҥдийэ эҥэринээҕи хаарыаннаах алаастарын аһыҥаҕа былдьаппыттар. Сир кырса күөх. Ол эрээри тимир тиистээхтэр кэрбээбит төҥүргэстэриттэн салаа да от бытыырааабатыа, суту-курааны көрсүбүт дьон быһыытынан, билэллэр. Аспыт сылга дойдуттан баара-суоҕа 101 тонна оту ылбыттара, Онон Хаҥалас, Горнай улуустарыгар уонна Нуотараҕа оттообор, быйылгы ыстыкка сүөһүлэрин бэрт нэһилэ хара сири булларбыттар. Олохтоохтор аһыҥаны утары охсуһуута улууска 30 мөл. солк. бэриллибитин хаһыаттан көрбүттэрин туһунан кэпсиллэр. Бэйэлэриэр эмтир агрегаттаах эбиттэр. Ол үп камнэр кэлэн эмп атыыласпыттара буоллар эмтээһини ыытан алаастарын быыһыыллара хаалбыттыттан ыһыйаллар-абараллар.

«Мүгүдай» сылгы заводун Төлөйдөөҕү отделениета (управляющай Е. С. Сивцев) 500-чэ ынах сүөһүлээх, оя иһигэр 100 ынаныгыттаах, 85 саҥа төрүөхтээх, онуу таһынан 280 сылгылаах. Быйыл сылгылыын ынах сүөһүлүүн 630 төбөтү кыстатар былаанаахтар. Онон 490 тонна оту соҕотуопкалыыр соруктаахтар. Онуу таһынан сүөсүйүттэрэ, тутуу үлэлиттэриэр, туорахтаах культуралары үүнэрэччилэргэ эбии төлөбүргэ 110 тонна оту бэлэмнээхтээхтэр. Ол иннитэн 5 звеноҥу тэрийбиттэр. Толору механизацыалаах звеноҥу Афанасий Дмитриевич Дьячковскай, көлө-илии звеноларын Николай Егорович Максимов I, Егор Семенович Максимов, сылгыһыттар отчуттарын Василий Николаевич Аммосов, бурдуту үүнэрээччилэр звеноларын Иннокентий Михайлович Толстоухов салайыахтара.

Туорахтаах культуралары үүнэрээччилэр быйыл уопсайа 580 гектар ыһыылаахтар. Ити иннитэн дьиҥнээх 71, салгыҥнээйэ 80, эбиэһэ 209, күөх үүкүүтэ анаммыта 220 гектар. Онон сүөһү аһылыгын баанныаттан ылыыга улахан суолтаны биэрэллэр. Бу -кинилэр бинр улахан ситиһиилэрэ диэхха наада. Урукхуттан даҕаны төлөйдөр баанныаҕа сүөһү аһылыгын үүнэрэллэрэ уонна куһаҕана суох түмүктэри ситиһэллэрэ. Хохобур, Михаил Николаевич Гоголев бэрт албэх сыл ити дьыалаҕа колеһүүнү тохпута. Дьаччымэ үрдүнээҕи баанныаларга эльбэхтик сыраласпыт буолуохтаах. Оны билигин үлэлиир эдэр колуонэ бурдуту үүнэрээччилэр өйдүүллэр, ол иһин убайдарын туйаҕын хатарарга кыһаналлар. Сиэрдийэлэрин күн ахсын кэрийэн көроллор, ынах сүөһү, сылгы кинрбэтигэр кыһаналлар, саарбах өртүн көрөн саҥардаллар. Быйыл сорох солоһуннарын саҥалыы бүтэйдэппиттэр, сороҕун салбийбиттэр.

Отделение 442 гектар оттуур ходуһалаах, 556 гектар мэччирэҥнээх. Маҕатахха 180 гектарга эльбэх сыллаах от ыҥыылаахтарыттан 7-8 сыл үтүмэннэах оту ылан туһаммыттарын туһунан ахтыллар, онтукалара былырыын дуоннаах оту биэрбэтэҕэ. Онтукаларын иккистээн таҥастаан, онорон чөлүгэр түһэриэхтэрин баҕараллар эбит да, үп костуботинэн от сиэмэтин хантан да булар ыахтара суох. Соҕуруу эҥэр алаастарыҥ көрөн олорон аһыҥаҕа былдьаппыттарыттан төлөйдөр кыһыйаллара-абараллара сөп. Мантан иннэ халлаан куйаардаҕына атын ходуһалара үүнэрин кэтэһэллэр.

Нэһилиэк 118 хаһаайыстыбалаах, 377 нэһилиэнньэлээх. Ити иннитэн 98 хаһаайыстыбаҕа уопсайа 994 гектар сири сыһыарбыттар. Аны Төлөйтөн төрүттээх улуус кириэнгэр олорор 46 хаһаайыстыбаҕа 297, Маралаайыга олорооччуларга 105 гектары биэрбиттэр. Билигин туруунан Төлөй бөйөтин дьиҥнээх 77 олохтоохо сирэ суох сылдьар. Оттон аналлаах фондаларыгар баарасуоҕа 160 гектар сирдээхтэр, Оны нэһилиэк дьаһалтатын саҥа баһылыга И. Н. Аммосов хайдах дьаһайара биллибат. Билигин нэһилиэнньэ бэс билиитигэр 333 ынах сүөһү, ол иһигэр 121 ыанар ынах, 80 сылгы баар, Хас биирдии ыал ити сүөһүлэрин төбө ыалларынан үирбэҕэлэһэн сыл таһаардарбыт диэн олороллор. Онон сиртэн туох бытыырааабытын олорчу хоруйсар бэҥэлээхтэр. Олохтоохтор быйыл өтэхтэр, тыа быыһыныаҕы ыраахыйалар, үрүйэлэр-харыйалар, дьүөдэлэр быыстара үүнэригэр эрэллэрэ улахан. Онон «Баар тиийиэҥнээх» диэн саха өйүн хоһооно этэриини, истэригэр бүөрүмньү саҥаалаахтар. Анаппыт сирдэрин барыы бүтэйдэбиттэр, ходуһаларын ыраастаабыттар, аанарын саппыттар. Күн-дьыл кэнэн от үүнэрин эрэ кэтэһэллэр. Ол эрээри сорохтор быйыл сайын ардах сүүн-саҕын оттотумаары гынна диэн дьаахханаллар.

Дойдуга оттуур сирдэрэ ыараҕаһынан Хатараайы, Нуотара үрэхтэриттэн сир көрдоспуттар. Оны баччаанга диэри бөҕаара илиитэр эбит. Аны ити анал фондаҕа сылдьар 160 гектар сирдээхтэриннэн «байымсыытар» курдук гыналаччылар баалларыттан отделение салаатата кыһыйар, кинилэр ити 77 киһи сирэ суох сылдьарын кытта аахсаҥаны барбаттар. Төлөйдөр Нуотараттан уонна Хатараайыттан сири бастайаннай сыһыартараллара буоллар, түпсаран онгостор, каскилээхтик туһанар бэҥэлээхтэр.

Хомуур үлэтигэр туттан эрэр уматыгынан хаарчыммыттар. Субу күннэргэ звеноларбэлэмнэнии үлэнэ дьарыктаналлар. Көлө охсордоруо, мунньардарын онтон-мантан тоноҕон өрөмөннүүллэр, тракторларын көрүкэллэр - истиналлар. Саамай улахан эрэллэрин 220 гектардаах күөх ыһыыларыгар уураллар. Итиннэ эрэ биэрдэхтэриннэ, ыраах баран оттуур звеноларыгар, кинилэри бары наадалааҕынан хаарчыйар түбүгэр сылдьаллар. Үп-харчы бонвуруоһа ыайтарбат буолан, тыа хаһаайыстыбатын холбокор масссыыналарын атыылаһар, онтон-мантан атастаһыкка бөлүнэр ыахтара суох. Онон Мүгүдайтан тиийэн саппаас часка аҥаан онтон-мантан тоноҕоллор. Төлөйдөр быйыл сайын 600 тонна оту соҕотуопкалаатахтарыгар эрэ сыл тахсар балаһыанньалаахтарын үчүгэйдик өйдүүллэр.

С. АЛЕКСЕЕВ.

● Сонуннар ● Сонуннар ● Сонуннар ●

ӨРӨМҮӨН ҮӨТЭЛЭЭБЭТ

Улуустааҕы доруобуйа харыстабылын управлениетын начальника Г. Н. Алексеев улуус үгүс балыыһаларыгар былыырыын оссо хаҥыык-эмиҥ өрөмүөн үлэтэ ыытыллыбыт буоллаҕына, быйыл балаһыанньа олус уустугурбутун туһунан этэр. Билигин киһи илиигэ ылара диэн — Хадаар фельдшерскэй пуунна, 3 мөл. солкуобай бэриллэн, өрөмүөнэммит. Алаҕарга балыыһа котельнайын өрөмүөнүгэр 7 мөл. солкуобай көрүллэн, үлэ бара турар. Оны таҥыннан производственнай - техническэй сэбилээһини управлениетыгар (начальник Е. В. Пудов) тыа сирин балыыһаларын ыраас хаһаайыстыбаннай наадыйыларын толуналларытыгар 10 мөл. солкуобай кэбэруллүбүт.

Үп ыырыымчыгынан улуус иэнин балыыһатыгар улахан үлэ барбакка турар. Арай хирургическай отделение дьиэтигэр сыһыары тутуллубут саҥа операционнай блоку ситэрэн аны күһүн үлэҕэ киллэрэр быыстаахтар. Физиотерапевтическай отделение толору ыаҕыллан үлэлиирин хаарчыйар иннитэн система, канализация оноһуллуохтаах. Онно смета оноһулла сылдьар. Бу үлэнэ капитальнай тутуу управлениета дьарыктаныахтаах, Итиннэ таһынан кыстатар ыаҕылтан тахсан эрэр гараһы саҥатан атын миэстэҕэ тутуу боппуруоһа эмиэ уталыттыллыбат дьаһалы эрдэтэр.

В. НИКИФОРОВ.

ЭРЭННЭРИЛЛИБИТИ КЭТЭЪЭЛЛЭР

Республика норуотун үөрэҕириитин үлэһиттэрэ профсоюзтарын рескомун ойоҕулүнэн уон пуннаах туруорсуу суруйан уонна ол толоруллубат түбэлтэтигэр забастовкалыылларын туһунан сэрэтэн турадлар. Ол кэнниттэн үрдүкү салаалта учууталлар хамнастарын, уопускаларын харчытын кэмитэр төлүүргэ эрэннэрэн уоскуппута. Үөрэх үлэһиттэрэ туруорсуулларын инки бастаҥы пуунна туоларытыгар бук эрэнэн забастовкалыыллардын тохтоппуттара, Чөпчү ыллахха, биһиги улууспут учууталлара ыам ыйынааҕы хамнастарын илиилэригэр туттулар. Оттон уопускаларын харчытын уонна бэс ыйыгар үлэлээбиттэр хамнастарын хаһан ылаллара биллибат. Этэрэ дылы, эрэннэриллибити кэтэһэллэригэр эрэ тиийиллэр.

«СО» корр.

Чурапчы ыаллара—куорат ыһыаҕар

Бэс ыйын 25—26 күннэригэр ыытыллыбыт Дьокуускай куорат ыһыаҕар биһиги улууспуттан Дьиэ-кэргэн күнүн ыыайыылаахтара—Мүгүдай олохтоохторо Раиса Романовна уонна Федор Николаевич Терютиннар оҕолорунуун онно буолар конкурска кыттар бырааппы ыланнар баран каллилэр. Кинилэри сэрэ барыы билэр дьиэ кэргэммит—хомусчут Калачевтар Дьокуускай куорат культураҕа управлениетыгыар Семьяах эҥэрдэ концертыгар кыттарга ыытыллан сылгыттылар. Бу туһунан ыалгастык билиһиннэрэриэгэр Евдокия Михайловна Калачеваттан көрдөстүбүт.

—Биһиги Дьокуускай куорат ыһыаҕар аан бастаан кыттыыбыт. Дьиэ-кэргэн, эҥэрдэ концерка эрэ бөлэмнэхтэн тиийбиппит. Оны таҥаспытын-саппытын көрөн баран «саха таҥаһын конкурсуттар кыттыаххытын сөп эбит, сценаҕа кэтиллэр таҥаһы дьонго-сэргэҕэ көрдөрүҥ» диэн киллэрэн ыытыбыт. Мин бэс оҕобун бэйэм илдьэ сырытым, онтук кытынныбыт. Аҕабыт Петр Николаевич дуобакка аан дойду чемпионнатыгар судьуйалыы сылдьар буолан, олох солото суох сылдьар.

Куорат ыһыаҕын төрүөхтээх үчүгэй, биһиэхэ-биэҕэр ураты, сонун курдук көрдүм. Быйата, дьиэ сахадыы тыыныгынан барда. Ырыатаобуонкайа да онтук. Конкурс бары түүнэҕэр Терютиннар ситиһиилэхтик кытыннылар. Түмүгүнэ кинилэри бастаныыннан ааттаалар уонна пистэнэр массыынаҕа туттардылар. Ол кэнниттэн биһиэхэ «Урал» ыллессос биэрдилэр. Биһиги, 12 сыл устата ыраас таныыннаах конкурстарга кыттыбыт дьон, итинник улаханык чиэстээммиппититтэн олус үөрдүбүт. Уонна бары даҕаны Чурапчы пистэнэрин ааттара-суоллара кинэг ытыктабылынан туһанарыттан өссө тэгил астынныбыт.

ОТ ЫЙЫГАР ПЕНСИЯҔА КОМПЕНСАЦИЯ

СР Правительстотын 1994 с. бэс ыйын 24 күнүнээҕи 259 №-дээх Уураҕар этиллиннэ:

1. СР Правительстотын «Пенсияҕа компенсацияны төлөөһүн туһунан» 1994 с. тохсунньу 21 күнүнээҕи 32 №-дээх уураҕын дьаһыытын 1994 с. от ыйыгар урукку кэмэйдэриннэн үһэтарга:

оройуоннааҕы 70 бырыһыаннаах коэффициегга 34000 солкуобайынан;

оройуоннааҕы 100 бырыһыаннаах коэффициегга 40000 солкуобайынан.

2. Бу уураах олохха киириитин ороспуотун Саха Республикатын Пенсионнай сулуустатын департаменыгар аныарга.

СИА.

Челябинскай уобалас «Россия» госплемзаводугар бифидумбактерин диэн аһыйбыт үүт бородууктаны оногороллор. Ол куттах-оҕоҕос ыарыыларын эмтээһиҥэ, оҕо аһылыгар туттуллар.

Хаартыскаҕа: бифидумбактерины оногоруу.

РИТА—ССТА.

ДЬЫЛЛАР уонна ДЬОННОР

СЭҺЭЙ, УЛАХАН ОЛОХ

Төрүт ыһыахтар ыытыллаары турдахтарына кэпсээнигэ киирбит Чуораайыта алаастаах Үрүҥ Бас Болтоноҕолорго үөрүүлээх түһүлгэ түстэниэ. Бу кэрэ-бэлиэ күнтэ Аҕа дойду сэриитигэр өлбүт буойун огдообото, үлэ ветерана, көҕөрүллүү кыттыылаах, дьахталлартан бастакынан сүүрүүгэ нэһилиэгин, оройуонун аатырдыбыт Парасковья Иннокентьевна Кривошапкина 80 саһыан томторуу туолан, сахалыы ырбаахытын, ороолоох сонун, тумустаах сарыы этэрбэһин, илин-кэлин кэбиһэрдэрин кэтэн, симэнэн кэлэн олорор.

•

Кырдьык, бүгүн Боккуойаҕа, киниэхэ эрэ буолуо дуо, барыа болтоноҕолорго өрөгөйдоох түгэн үүнүө. Нэһилиэк дьаһалтатын баһылыга И. В. Саввин, оскуола директора А. М. Слепцов, ветераннар сэбиэттэрин председателэ Д. С. Камнеев, дьиэ кэргэн уонна дьахталлар ортолоругар үлэни тэрийээччи Е. П. Васильева, уо.д.а. кырдьаҕас эдьиийдэрин аатыгар истиг-ньирэх ыллары эттилэр.

Парасковья Иннокентьевна Кытаанах нэһилиэгэр Манчаарыыах алааска Гордеевтар дьиэ кэргэннэриттэн төрөөбүтэ. Дьоно элбэх оолоох буоланнар, аймахтарыгар нитилэлибит. Кытаанахха бастакы тэриллибит ТЗОС-ка 12 саһыыттан оҕус сиэтиитигэр, сайын оно, бурдунка, кэлин колхозка сүөһү көрүүтүгэр үлэлээбит. Боккуойа оҕо сылдьан ырыанан аннья сылдьарын ньиҥ Ырыа Кыыс, кэлин биллэр-кистэр быһый буолбутугар Кытыгырас Боккуойа диэн дьоно-сэргэтэ таптал аатын иҥэрбитэ.

Кини бойытын ааспыт олохтуттан билиҥиннэрэн маннык кэпсиир:

—Сааспын ситиибэр, Миитэрэй Андреев диэн ыалым суоруйуулаан, Болхамнаан олорбуппут. Кэргэним бырата Уйбаан 1942 сыл сайыныгар сэриигэ барбыта. Өлбүттэрин туһунан иккиэннэрин биллэриитин туппуппут олус ыарахан этэ. Арамаан 1942 сыл тохсунньутугар Новгородскай уобаласка кэмүллүбүт, хаһан сытара биллибэт. Мин икки ирдьэх оҕобунаан тулаайах хаалбыппыт.

Уот курдаан сатыылаабыта. «Байыыбыт» колхоз үлэни ыыйар оҕонньотторо, дьахталлар уонна өҕүлөр ураххаҥ отчуу тахсыбыттара. Оҕолорбун дестадка хаалларан баран оттоно барсыбытым. Тэбааарыыларыгар үлэлии сыыһыттахпына оройуон кинигэтэн болмуочунай тахсан: «Обком уураабынан Кэбэйи оройуонутар балыс буллуллуг көҥөр буоллуҥут», —диэн ньиҥиннөрдэ. Төттөрү көҥөн күүкүрэтибит. Оҕолорум сыыстара дэлби ыалдьыбыттар, ырыы-дьоҕойин кэмнэах буолуо дуо? Түүннэри Чуранчыга киирэн оҕолорум кыраларынан ыалдьыбыттарынан көҥөрүүтүн босхолуулларыгар көрдөспүппүн ылымматтылар. Хайыам бэрэй—коҥустум. Бастакы хонукпутугар Иннгиттэ күөлүн үрдүгэр сэттэ ыйдаах уолум тыына быстаахтаабыта...

Иннэ диэн баран Боккуойа бөтө быыыытыйда, харааҕа уулаана.

—Быраҥаатталаахха мунхалаанынна Боккуойа чардаат, ойбон муунун эр киилин эрчимнээхтик эҥэрэ, Байбал Макароватыын бэчимэ зардыҥэрэ,—диэн ахтар билигин үлэ ветерана К. Д. Павлуцкай.—Дойдутугар да кэлэн баран бинир оннук. Бинр сайын Намнараҕа оттообуппут. Киниин кытта үс аатырбыт охсооччу охсубут отторун мунньабыт. Боккуойа түөртүүртэн киэҥэ сүүсчэ бутулу туруорар, мин харбыыбын. Отуубутугар барыыга 6 биэрэстэлээх сири сүүрүүнэн түһүнэн кэбиһибит. Мин, бэйэм тэтиэхтэрбиттэн хаалсыбат ниҥи, отуубар тийиннибэр Боккуойа үтэҕэлээх лэппиэскэтин сиэн эрэр буолар. Хор, оннук ыанар, тутуулаах этэ биҥиги сатаспыт.

Боккуойа эмэхсин салгыы бэйэтэ маннык кэпсиир:

—Кэбэйиҥэ саас быстарыы буолбутугар үтүө санаалаах, ыһаммыылаах председателбит Гаврил Степанович Ноев сүөһү өлөртөрөн сиэн өллеммүппүт. Онтон салгыы ыах төрөөн, балык ыыр кэмэ кэлэн ньычааны сиэн сэнналэммиппит. Букатын буорайыах дьону В. П. Харитонов туруорсан, уураах таһаартаран дойдубутугар төннөн өрүһүллүбүппүт. Ол ньиҥ Василий Петровичы дириҥ махтылынан ахтабыт, кини сырдык мөрсүөҥүгэр сүгүрүйэбит.

Парасковья Иннокентьевна бары ыһалаҕаны, олох аҥыытын-ньуллуунун билбитэ. Бэйэтэ Кэбэйиҥэ сылдьан кини илгитигэр кинрбитин дьүөгэтэ Ирина Герасимова эмп буолан эмтээн-томтоон сүһүөбэр туруорбута, өлүүтэн өрүһүйбүтэ. Кэҕөрүүттэн кыыһа Дуня ыарыһах буолан эргиллэн кэлэн баран, дьон кэпсиириэн, кийэтин курдук кытыгырас буолар оҕо, Болтоноҕо сэттэ саһыгар ыалдьан өлбүтэ.

П. И. Кривошапкина колхоһугар кэлин үксүн сүөһү үлэтигэр, ыаныыкситынан сүүрбэччэ сыл үлэлээн пенсияҕа тахсыбыта. Болтоноҕо бинр бастакынан ынахтан 1200 кг үүтү ыан улахан ситиһиилэммитэ. Парасковья Иннокентьевна спорка ылбыт ааҕарааданаларын таһынан «Аҕа дойду сэриитин сылларыгар кылбэпэхтэх үлэтин ньиҥ» мэтээлинэн, Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун Бочуотунай Грамотатынан наҕараадаламмыта.

Кини олоххо тардыһыыта улахан буолан, Николай Поселькайга кэргэн тахса сылдьыыбыта. Төһө да арахсыыбыттарын ньиҥ, баарсуох оҕотун Настеньканы оҕолокор дьолломмута. Настя, билигин Анастасия Николаевна, Болтоноо оскуолатыгар учууталлыыр. Кини түөрт күнү, маанытыы оҕо кийэтэ. Онон Парасковья Иннокентьевна Болтоно бинр бастыҥ ыалын маанылаах эбэтэ. Ытык кырдьаҕас бүгүҥҥү баҕата: сиэннэрин сүһүөхтэриттэр туруорсан үлэҥит, ыал-дьон буолаллариттар көмө-тирэх буолуу. Ол туһунан кини үөрүүлээх күнүгэр үгүс кэрэ, кэскилээх баҕа саная, алгыс тыл этилиннэ.

Алгыс баҕа сыаланнын, нөрүөн нөргүйэбит барыы ытыктыыр саҥаспытыгар, эдьиийбитигэр Парасковья Иннокентьевнаҕа.

КЫНДАЛ КЫРАТА.

ПИЦЦЕРИЯ БААР БУОЛУО ДУО?

НЕРЮҢГРИ, 16 улуус дьаһалтата Чехиятан ыаҕаллыар юҥа дьаһалары таҥыыга «Якутуглестрой» АО өгөтүүнэ туһанарга быһаарыыта. Сайыннан араас технический [illegible]лаах 36 модуллаах киирэр. Ол үгүс өрт пиццерияҕа, нимбэ заводугар, хас комплекстарыгар, оскуолаларга сыыһыаннаах. Итинник тутуулуу республика былаһын тухары ыытарга СР Президенэ Михаил Николаев эпэрэтиэ.

Ол билигин комфорт туһэрсиллиититтэн тутулуктаах. Правительство үс биирдээҥнэ баһыгы куоратарбытыгар, улуустарбытыгар дьэ итинник мини-производство баар буолуоҕа. Оттон тутааччыларга эбии үлэ көстүөҕэ.

ТҮҮР НОРУОТТАРЫН АССОЦИАЦИЯТА

Бу күннэргэ Алматыга Түүр норуоттарын ассоциацията Каракалпакия казахтарын общиналарын презентациятын ыытта. Онно Турция, Монголия, түүр аттыы государстволарын дойдуларын дипломаттара сырыттылар. Биҥиги республикабытыттан презентацияҕа Казахстаннаабыт менеджмент, экономика, билгэлээҥнин институтун студеннара кыттыылар. Ассоциация председателэ Урат Куранкулов түүр норуоттарын түмүү, культураҕа туох ситиһиилээхтэрин атастаһыннарыы, түүр общиналарын доҕордоһууларын тэрийии биҥиги сүрүн соруктут диэн эттэ.

СНА.

Пермскэй научнай-чинчийэр технологическай институт экспериментальнай-опытнай базатыгар небо хостооччуларга анаан диринтэн оборор итинноговай носуостары оҥорон таһаарыыны саҕалаатылар. Урут итинник носуостары кыраныысса таһыттан атыылаһар этилэр. Итини тэҥэ маннык котер фабрикаларыгар анаан инкубаторлардары, оҕуруот аҥарыгар нитрат төһөтүн быһаарар приборлардары оҥорор буоллулар.

Хаартыскаҕа: Елена Варушкина нитратомер үлэлиир принципын көрдөрөр.

А. Седельников түһэриитэ (РИТА—ССТА).

Ат сүүрүүтүттэн санаалар

БИҺИГИ ДАҔАНЫ КЫАХТААХ ЭБИППИТ

Үгүс үөрүү арҕыстаная, дьон-сэргэ сүргэтин көтөөн, ийэ айылҕа алгэлээх ардаҕын харыстаабанна кутан, санааны дьайыардан, сүрэҕи үөрдэн, быйаҥнаах сайын эргийбитин биллэрэн бэс ыйын үтүө да күннэрэ кэлэн аастылар. Ону доҕуһуоллаабыттыы биҥиги улууспутугар Боотур уус Торут, Уус-Алдаҥна «Эдэр саас» ыһыахтара үгүс дьону-сэргэни үмүрү тардан ыыллыннылар. Охору хомоҕой тыллаахтар хоһоонноругар холбуохтара, сиэдэрэй тыллаахтар уустаан-ураннаан сэһэннэриттэр тиһиэхтэрэ. Оттон бэйэм, ньолубунан, сахалар сөбүлүүр төрүт оонньууларын туһунан, ат сүүрүүтүн одоҥ-додоҥ кэпсии түһүүм.

Мүрү эбэ тадыы кырдьыанан дэхсилэнэн ипподром суола саҥа тыртыллыыбыт. Манна, М. Н. Кириллин суруйбутун курдук, илии эҥэр бизэ улуус сүүрүк сылгылара кубок ньиҥ илин-кэлин түһүстүлэр, арҕаа эҥэр үс улуустарын быһымах атахтаахтара биирдиилээн бастыыр ньиҥ субулла сыыйаллыннылар. Бастакы күн, ардах мэһэйдээн, сүүрүү көҥөрүлүннэ. Оттон иккис күнүгэр айыыһыппыт соруйан анаан-минээн биэрдэ быыыылаах, кыра сиккиэр тыаллаах күнү тосхойдо. Хас да тыыынчаран кини мустубут ипподрома көрөөччүлэр көрдөөх күйүүрдэриэн туолла. Саамай кылгас, 800 м., дистанцияҕа ыаллардыт таатталар Надистэра саамай түргэн бириэмэни көрдэрэн соҥутта даҕаны, көрөөччүлэри сэргэхситта даҕаны. Оттон биҥиги Эрчимит мэҥэлэр быһымах атахтаахтарын аатырбыт Долганналарыттан 0,2 эрэ сек. хаалан улахан кыахтааҕын көрдөрдө.

Күрэхтэһиини бүтүннүү эрдьиэстээбэккэ туран, бэйэм испэр бүөмнээн саныыр Гримы кыттыытын ойуччу тутан бэлиэтиэх этим. Бу сүүрүүгэ үгүс билгэһиттэр - тангхаһыттар, оннооҕор тута-хаба сылдьар, эрчийэр дьон кини ыыйарыгар саарбахтаабыттара. Ол сөп даҕаны. Утарсаччылара аатырбыттара, сүдүлээ сыттаҕа эбэт. Ол гыыкан баран түһүлгэлээх Грим барахсан хоппоҕо аһыллан, уйулҕата көтөҕүлэн, сиртэн-буортан мээчиктэн тэйиэккэлээн, кутуруга субуллан чахчы да кыахтаахтык сүүрдэ. Киниилин түһүспүт иккиэн утарсаччыттыы, быһа холуйан эттэхха, үс телеграмма остуолбатын саҕа ыраах быраҕаттаан кыахтаахтык бастаан кэлбэтэ, ама, ханнык бэйэлээх сүрэхтээҕин уйуҥнаат буолуоҕай. Трибуна иннигэр дьиэрэнгэйдии оонньообута, баайаччытын уонна сүүрдээччитин «сылдаамахтаан» ылбыта, кырдьык даҕаны, кэрэ көстүү этэ. Кини дистанциятыгар бастаабыттан баарасуоҕа 0,7 сек. хаалбыта астык көрдэрүү дии саныыбын.

Икки эргиргэ Мэҥэ-Хаҥалас улууһун үрдүк хааннаах, республикаҕа киэҥник аатырбыт-сураҕырбыт Эркээйинн уонна Ядраны кытта биҥиги Скиф түһэр буолбута соһуччу этэ. Биҥиги ити үлүтэрдээх улахан сүүрүктэр төһө эрэ ырааҕыттан хаалараллар диэх курдук саанаабыппыт. Ол эрээри Скиф уҥмат тыҥалааҕын, сиҥ кийи курдук, туспатык сүүрэр суоллааҕын-нистээҕин көрдөрдө. Эргиртэн ордук сарга сүүрэр суолу баһылыа сырытта. Биэтэк 600-чэ метр хаалбытын кэнэ икки улахан сүүрүк кыбытыыларыгар түбэстэ, хайа да өртүнэн суолу бөҕөрэр кыахтара суоҕа, онуоха эбии хаан намыһаҕа таайдаҕа. Ол эрээри икки аатааҕы кутурук уопсай биэтэккэ тахсыбытын көрөөччүлэр уруйдуу-айхаллыы көрүстүлэр, оттон биҥиги, чуранчылар, сүргэбит улахаммын көтөҕүлүннэ.

Саамай үһүн дистанцияҕа мэҥэлэр Балэхтэрэ аҕыс улуус аатааахтарын ырааҕынан хаалларбаан анардастыы эйбардаата. Орус арҕаа эҥэринээҕилэр даҕаны сыстан көрбөтүлэр. Бириэмэтэ—3 мүн. 41,2 сек. Үс эргиргэ биҥиги сүүрбүт Гром аатырар Бураннарыттан 0,8 сек. хаалан куһаҕана суох көрдөрүүнү ситистэ. Итиннэ сылыктаатахха, биҥиэхэ даҕаны быһымах атахтаах сүүрүктэр, кинилэри таҥа уонна сатаан эрчийээччилэр баалдар эбит диэн түмүккэ кэлэҕин.

Ити улахан түһүлгэ

Ый устата — Аляскаҕа

Суоллааҕы бэлиэтээһиннэр

(Бүтүүтэ. Иннин хаһыат 78 №-гэр көр).

Соҕуруу-илиҥи Аляска нэһилиэстибэтин фондун төрүттэччиларыгар, авторларыгар, олохтоох индеец суруйааччыларыгар Нора уонна Ричард Дауэнхауэрдарга ыалдьыттаатыбыт. Бу тлинкит диэн аҕа уйун культуратын, искусствотын туһунан эйгэх кинигэлэри суруйбут дьоннор, көрсүһүүбүт бүтүүтүгэр биһиэхэ байҕалэрин хас да кинигэлэрин, видеофильмнэрэ бэлэхтэппиттэр.

Культурнай программа быйыытынан музейдарга, театрдарга, библиотекаларга сырыттыбыт, олохтоох төрүт омуктары боҕо эмтиир балыыһа диэтэххэ, оборудованнета, эмтээһиннэ хаачыстыбата атын клиникалартан туох да ураты суох. Уонсайынан, Аляскаҕа дьон олоҕун-дьаһаҕын таһыма олус үрдүк, онон астарын-таҥастарын сыаната, эмтэниэ, ол-бу өгөлөр, уу-уот, квартира төлөбүрэ барыта ыарахан. Көрдөрө кинорэргэ бинир чаас бэриллэр—ол иһигэр туох баар анализтарын, кардиограммаҕ түмүгэ барыта кэлэр, врач көрөн-истэн баран консультация биэрэр, эмиэ суруйар, эмтээһини эниэр. Бу барытын иннин 300 доллары төлүүгүн (биһиги харчыбытынан 600 тыс. соли.). Ол иһин ыарыылартан сэрэнниэ улахан болҕомто ууруллар.

Түмүктэр Аляска администрациятын кинэ цуоратын—Джуно туһунан кэпсиэм этэ, 208900 киһи нэһилиэнньэлэах, соҕуруулуу-илиҥи Тихэй океан үрдүгэр турар, ичигэс муоралыы климаттаах. Сотору-сотору ыаратын ардыыр. Ото-маһа хайдах эрэ биһиги курортнай куораттарбытын санатар: үөһээ—хаардаах-муустаах хайалар, аллараа—күн-күөх. Аляска штатын администрацията, губернатор резиденцията, соҕуруулуу-илиҥи олохтоох индейскэй бинистэри (тлингит, хайда диэн аттаахтар) салайар кинн, университет, государственнай музей, хас да бөдөҥ театрдар, библиотекалар баалларр. Куорат общественнай транспорта—метро, таксилар. Автобус, троллейбус, трамвай диэн суох, хас биирдии улахан киһи бэйэтэ массыыналаах. Оннооҕор үөрэнээччилэр улахан өртүлэрэ оскуолаларыгар массыыналарынан кэлэллэр. Куорат уулуссалара ып-ыраастар, кии да бөҕү ыһа-бураҕа сылдьыбат, барыта асфальт, билинтэ. Оннооҕор соҕотоҕун да уулуссаны туораан истэххинэ массыыналар тохтоон аһаран баран биирдэ бараллар. Улахан промышленнай объект манна суох, салгына чэбдик. Биир да табахтыы турар киһини көрбөтүбүт, офистарга, тэриллэ иһигэр табахтыыр АХШ сокуонунан бобуллар. Уулуссаҕа, онно-манна итирик киһи сылдьарыгар түбэспэтибит. Дьоно-сэргэтэ олус боростуойдар, эллэйдэр, тугу эмэ ыйыттаххына, бэрт улгумнук быһааран, ыйан-кэрдэн биэрэллэр. Маҕаһыынтан атыыластаххына, бэйэҕэр баһыыбалыыллар, «эйиэхэ үчүгэй күн үүнүн!» диэн алгыы хаалаллар.

Ыаллар уопсай дьиэлэргэ олорботтор, сиэньүнэн, коттедж курдук комфортабельнай дьиэлэргэ олороллор, сорохтор киэнэ 3-түү, 4-түү мэндиэмэниэхтэр. Биһиги түспүт дьоммут барыта даҕаны сүрдээх үчүгэй олохтоохтор-дьаһахтаахтар, иккилии-үстүү оҕолоохтор. Ханна барытыгар оҕолорун илдьэ дьиэ кэргэннэн бинргэ сылдьаллар. Мин ыалбар хаһаайкаҕа наадалаах тэрил төлөрү баар: микроволновай оһохтор, комбайннар, тостердар... Таҥаскын бэйиҥэр сууйтарбаттар, былдьаан ылан массыынаҕа уган кэбиһэллэр, оҥуокалара суубар, сайгыыр, куурдар, өгүүктүүр. Иһиттэрин аналлаах уйа курдукка уган холбоот баҕан хаалаллар—эмиэ сууйар, куурдар итиэннэ араараан кэбиһэр. Тэриэлкэни, минскэни, ыстакааны, биилкэни-ньуоскаҥы үксүгэр бинрдэ туттулларынан туһаналлар. Хос аайы өгиноох телевизор, видеомагнитофон, ыал аайы компьютер, ксерокс, факс, автоответчиктаах телефоннар баалларр. Стенка эҥин курдук ыскаан-той суох, барыта истиэнэ иһитэр угуллар. Сымнаҕас миэбэл арааһа дэлэй, ону олус сөбүлүүллэр. Барыта кинэгкуон, олороргэ табыгастаах. Туалеттарыгар ванналарыгар тиийэ муосталара көбүөрүнэн төлгэммит. Бинр дьиэ иһигэр иккилии-үстүү туалеттаахтар, ванналаахтар. Бинр тыллынан, олохторо-дьаһахтара олус сайдыылаах. Хаһаайыттарым мнэхэ дьиэлэрин бинр күлүүһүн бизрэн кэбистилэр—хаһан да кэлбар, бэйэт көҥүлүг, бинр да хосторун хатаабаттар. Киһи киһиэхэ сыһыана олус үчүгэйэ, судургута харахха быраҕылла түһэр. Ким да кимиэхэ да куруубайдыы, ыхха, «тойонун биллэрэ» сылдьарын, кыыһырбыт сирэйдээх да киһини көрбөккүн. Тугу да уустугурдубаттар, эрэйдэммэттэр, барытын быһаттан-быһа тыналлар. Ол-бу дьаһал ыытар да буоллахтарына, декорация-эҥин, кинэргэтин онгорон түбүгүрбэттэр: көмүс постаменнарга Америка, Аляска былаахтара аннылларан туралларр, микрофон, кафедра—онон бүтэр. Олус үлэһиттэр уонна бириэмэлэрин наһаа сатаан аттаран туһаналлар.

Биһиги ханна тиийбит сирбитигэр сүрдээх үчүгэйдик көрүстүлэр, олус интэриэһиргиллэр, сэҥээрэллэр, ыйыталаһыы бөҕөлөр, хардыы аайы хаартыскаҕа түһэрэллэр. Английскай тылы таһынан өссо сорохпут немецтин, французтуу эмиэ саҥарабыт диэбиппитигэр сөхтүлэр аҕай: «Туох айылаах элбэх тылы билэҕитий, үөрэҕи олус ыдыыммытыа дьон эбиккит!»,—диллэр. «Сахалар үөрэхтэниигит таһыма үрдүн эбит, онон, өскөтүн экономиниҕыт, олоххут-дьаһаххыт туһугар ылсар түгэнигитигэр, аҕыйах сыл иһиэн элбэҕи ситиһиэххит»,—диллэр. Уонна, киһи хомойоро диэн, маннык эттилэр: «Аляска туох да улахан онгорон таһаарар промышленноһа суох, агардас небиэн эрэ байан-тайан олорор. Эниэхэ алмаас баар, кыһыл көмүс, чох, нефть, газ баар, итиэннэ, дьэ, хайдах байбаккыт?..».

Сылдьыбыппыт былаһын тухары ханна да арыгы иһэллэрин эмиэ көрбөтүбүт. Биһиги кытта үлэлэһэбит тэриллэлэр, бинрдиилэн дьоннор, түспүт ыалларбыт барыта бу ИНТЕРККАП чилиэннэрэ эбиттэр. Үөрэхтиин бүтэрэн сертификат ылардыгыгар улахан банкет тэриллэр. Дьон боҕо, ас-үөл боҕо, грамм да арыгы суох. Барыта үөһэ сценаҕа тахсан бинрдии-бинрдии махтал тыл эттибит, долгуйуу, үөрүү-көтүү улахана буоллубут. Этиибитин олус чуумпуран, болҕойон истэллэр, күүскэ ытыстарын таһыналлар. Соонно биһиги «Джуно эмпайр» диэн олохтоох хаһыакка таһаардылар. «Чилкат ньюс» хаһыакка барыта интервью биэрбиппит.

Онон мин, английскай тыл учуутала, бинр ый Америкаҕа олорон, үөрэнэн, олус элбэҕи биллим-көрдүм, сайынным. Бэйэлэрэ элбэҕи кэпсээбиттэрин, көрбүттэрин, үөрэппиттэрин үрдүнэн, өссө литература, пособие бөҕөтүн биэрэн ыыттылар.

Бүтэннэкэр, үөрүнэ барарбар үп-харчы өртүнэн комолоспут, өйөөбүт улууһум үөрэхтэ управлениетыгар, чуоланан, М. А. Никифоровка, М. С. Винокуроваҕа, мин туспар олус үөрбүт-көппүт, көмөлөспүт аймахтарбар, чугас доҕотторбор, бинргэ үлэлиир коллегаларбар улахан махталбын тиэрдэбин. Уонна, биллэн турар, Аляскалыыр миэстэбин миэхэ эрэ анаан тутан сытыарбыт (харчы кыайан көстүбэннэ, дьоммуттан хаалан баран соҕотоҕун кэннилэриттэн айаннаан тиийбитим), атын улууска биэрбэтэх, мин ыаланнын өйөөбүт методиснар В. Д. Семеноваҕа махталым сүнкэн. Маннык миэстэ ылбыччча тиксибэт. Вера Дмитриевна биһиги ыытан үөрэттэрээри сылы быһа ИНТЕРККАП дьоннорун кытта үлэлэстэ, үгүстэрин кытта сирэй билистэ, программабытын онгоруста, элбэх маһэйдэһиилэри да туораата. Кыһын тохсунньуга барыс Дьонуускайга кинрэн бэлэмнэниэ курсуттар үөрэммиппит, онно биһиги ИНТЕРККАП президена Джим Уолтон бэйэтиэн үөрэппитэ. Онон омук сирдэригэр агардас спортсменнары уонна культура үлэһиттэрин эрэ буолбакка, түгэн кэҥиннэҕинэ, кыах баар буоллаҕына, учууталлары, врачтары эмиэ ыытан үөрэттэрии туһата аҕыйаҕа суох буолуо этэ диэн баҕа санаанан суруйуубун түмүктүүбүн.

Дарья КУЛИЧКИНА.

Чурапчытаабы республиканскай орто спортивнай интернат-оскуола английскай тылга учуутала.

жиис буолбуппутугар тренердэрбит Дмитрий Пермяков, Владимир Макаров, Семен Осипов үгүөлэрэ өнгөлөрө улахан, кинилэр сыралаах үлэлэрин түмүгэ буолар. Ситиһии иккис сүрүн төһүүтүнэн мугудайдар аты сүүрдээччиларин Дмитрий Егоров сатабыла, билинтэ-көрүүтэ буолла диэхпин баҕарабын. Итиэннэ кэлэн баран бэйэбит ипподроммутугар ылгас дистанцияларга сүүрэн көрдөрбүттэрэ. Ардах түһэ турдаҕына, куһаҕан суоллаах-ниэкэ Уус-Алдаҥа сүүрбүт бириэмэлэриттэн итэҕэһэ суоҕунан кэлитэлээтилэр дии саныыбын.

Эйиил Улуу Кыайыы 50 сыллаах юбилейын хөрсүнэр ыһыахха туугу учуоттуохха сөбүй диэн саная өрдүк эрийэр. Бэйэм толкуйбар мэнэлэргэ аты сүүрдүүгэ улаханнык сыныныбыт эрэлэри, үйүн дистанцияларга кыайтарабыт уонна улаханнык диэххэ наада. Кинилэргэ Бэлэх, Буран, Заказ, Эрилэйи, Ядран курдук биһиэннэрин сабдыбыат сылтылар баалларр. Ол биричиинэтинэн барыларын хаанара биһиэннэриилээҕэр үрдүктэрэ буолар. Эркээйилээх Ядран соччо куттала суохтар, кинилэри тилэх баттаһар сүүрүктэрдээхпит. Үйүн тыыннаах, тэппит атаҕын кубулуппат Скифтэн дуулаҕа сүүрүн тахсыан сөп. Оттон Босман быһыылыыннтаһаалыын, дьүһүннүүн кинилэр Ядраннарыгар майтынныыр. Халиф майтыгасигилитэ көнөн улахан түһүлгэҕэ дьоһуннаах бириэмэни көрдөрдө, онон кинилэр Бэлэхтэрин тутуһуон сөп этэ.

Эдэр сүүрүктэри күлүмэх түһүүлэригэр ыытыран үйүн дистанциҕа ыытар сыыһа уонна ночоттоох буолуох нурдук. Холобур, 1200 м сүүрбүт соҕостору Экзотиканы (Дьонуускай), Мурзилканы (Уус-Алдан) ус эргиирэ ыыппыттара улахан сүүрүктэр уораанналарын туолуйбатылар. Итиэннэ толкуйдаан көрөрбүт, учуоттуурбут наада. Биһиги улууспут сүүрүктэрэ барыта даҕаны эдэрдэр, иккилии элбэҕи эрэннэрэр тэҥ баайыллаах соноҕостор. Тренердэрбит аттарын ыыхтарын билбиттэрэ, баайыы ньыматын лаппа баһылаабыттара үөрдэр. Аттар сааскы сүүрүүлэригэр кэккэ сылларга мэнэлэр аһаҕас даллаларыгар хам баайталаан туруорамыыт өнүс-кэлэҕэх ситиһиилэммэтэбит, сүүрүктэрбит тыалга-куусна оҕустаран, хаарга баттатан күүстэрэ өйүлдүмэхтэбитэ буолуо дии саныыбын. Ону тренердэр билэр дьыалалара. Онон сааскы хаар үрдүнээҕи сүүрдүүнү тэлгэнэттэн ыраанпаакка эрэ бэйэбит испитигэр ыытар хайдах буолуох эбитэ буолла? Ону толкуйдуох баара.

Хаһыат аҕаччыларыттан бинр хомолтолоох сураҕы кистиирим табыллыыбат. Сорох нэһилиэктэр аҕа баһылыктара сүүрүктэри эйэргэ былаанналлар эбит. Холобур, Владимир Макаров сылаҥнар онуок толкуйданалларын туһунан эппитэ. Сылаҥ курдук дьөһөгөйтөҥ тартарылаах айыы оҕолорун атылаан арбаҕастаан кэбиһэрбит, хайа, үнэр таҥарабытыгар өйүллүбэт айыы буолаарай! Оннук эрэ саныыбыаҕыт. Бу үлүгэрдээх өг-тот, быйаҥ эргиллэн эрдэҕинэ дьоммутуттар-сэргэбитигэр хомолтото бэрт буолуо суоҕа дуо?

Куһаҕан, чычырбах сылларга сүүрүктэри тутуу, баайыы, кырдьык, ночоттоохо биллэр. Аны бинр өртүнэн эргитэ саныатахха спорт бары көрүгэ ороскуоттаах. Онон сүүрүк сылгыдары улуус бюджетыгар ылар буоллар дии саныыбын. Аны бинр эпиэттээх үктэл—Кыайыы 50 сыла хаалла. Онно бэлэмнээх тиийэр иннитэн билиҥнитэтэн ыыһаллыаҕыт, түмсүөҕүн. Ат спордун сайыннарыыга үлэлээччилэрбитигэр барыта ертүнэн өйөбүл буолуоҕун, комолоһуоҕун.

Прокопий ФЛЕГОНТОВ.

БУУЛДЬА ДА, БЫЊАХ ДА КУТТААБАТ

Москва, Московскай уобалас Хотьково куоратыгар аналлаах массыыналар кинн НЧИ-рын «Армакон» диэн олус боҕо матырыйааллары ырытан оҥорор прикладной кинэ саамай боҕо полимернай матырыйааллартан уонунан араастаах көмүскэнэр средстволары оҥорон таһаарар. Олор ортолоругар бөл дьахтар таҥаһыгар барар бронежилеттэр, дипломат-куйахтар, куйах курткалар, тас таҥас комплектара, портноне уонна кумаһыныыктар, өрүү, баайыы оҥоһуктар—фуфайкалар, бэрчээкилэр... баалларр.

Олору оҥорорго балыксыт күөгүтүн саамай боҕо быстыттан биэс төгүл боҕо органическай сап туттуллар. Көмүскэнэр средстволар үксүлэрэ нинэстэр, гигиеническэйдэр, сорохторун көннөрү таҥастан араарбаккын.

Бу средстволар кимиэххэ ананалларый? Сүрүн туһаначчыларынан сэрэхтээх үлэлээхтэр—харабыллар, никассатордар уонна банк үлэһиттэрэ, бизнесменнэр, ону тэҥэ мас кэрдээччилэр буолаллар.

Хаартыскаҕа: Кинн үлэһиттэрэ бронежилеттары кэтэн үлэлиллэр.

С. Панов түһэриитэ. (РИТА—ССТА).

Николай Иванович ПАХОМОВ 1952 с. Дьокуускайга төрөөбүтэ. Саха госуниверситетын биолого-географическай факультетын үөрэнэн бүтэрэн, уһуннук Нерюнгри, Алдан оройуоннарынан экспедицияҕа, оҥочуйэр партияларгa үлэлээбитэ. 1988 с. Чурапчыҕа кэлбитэ. Билигин интернат-оскуола интэриэннэтэ.

Таатта оскуолаҕа үөрэнэ сылдьан И. Г. Кузьмин салайбыт литературнай кружуогар дьарыктаммыта. Маҥан аллара Николай Пахомов айымныларыттан билиҥнэрэбит.

КӨҺӨРҮҮ

Малларын-сааларын хомуйан,
Сатыылаан, колоонон сыннаран,
Арҕаалыыр аартыыка холбоһон
Туттулар сор суолун бу бар-дьон.

Үөһэттэн бириэҥэ кэлбитин
Ааҕаатын тиэтэтэн бардылар,
Бу сурах дьиҥнээҕин тиэрдэтин
Үс күҥү хомуурга быстылар.

Ол сурук хас сыла, кэпсээнэ
Оройуон дьоннорун соһутта,
Дойдуттан арахсыы кэдэҥэ
Киһини барытын уолутта.

Бу ханна дьэ тиийэн-түгэнэн
Олоруох мунньара тирэтэ?
Кимниэрэ-туохтара көмүскэн
Сирдиэҕэй байыылыт сирдэргэ?..

Бастакы күннэртан саҕалаан
Аччыктыыр эрэйин биллилэр,
Оҕолор ытаһан-кыгыйдаан,
Ийэлэр нэдэҥнэтэ түстүлэр.

Эр дьоннор тулуйа сатааннар,
Малларын көрбүтэ буолаллар,
Иннинэ суолларын саныыллар,
Сүр ыардык өрүтэ тыныаллар.

Уһуннук айаннаан сылайан
Бүтүн бу Бэстээххэ тиийдилэр,
Муостаннар, хомуллан айманан
Борохуот жалэрин күүтүлэр.

Күһүҥкү халлаанныт хахсаата
Эрийэр, мускуйар, буруйар,
Илдьиркэй таҥас-сап туомата
Итиҥэн кэриэтиҥ тырыттар.

Тоҕо бу борохуот аал кэлбэт,
Ама дуу, уиҥубут үһүлэр?
Киммит да аһыныа биллибэт
Кыһаллан бар-дьоммут иннигэр?

Дойдуттан ыраата иликтэн
Аччыктаан, ыарыыттан, сылбиктэн
Дьонноро өлөрүн көрдүлэр,
Бастаны киһини көмтүлэр.

Бу маннык айаннаан сордоной
Хаһан дуу, ханна дуу тиксэллэр?
Хастара, кимнэрэ чордоной
Төрөөбүт буоругар эргиллэр?..

Николай ПАХОМОВ

ОЛОХ ОЧУРДАРА

КЫРДЬАҒАС КӨЛҮӨНЭ

Күһүүрар тыалларданан,курааныыны
Тэҥэ суох кинэсинин кыайаннар,
Сир ийэ үрдүнэн сэрбэйэн
Сэпиэрэҕэ мастарбыт үүммүттэр.
Сиппьигэс күөннэрин сыыһыынан
Кураайы тыаллары хаххалаан,
Күлүк сир аныгар саҥыаран
Көлүөнэ иннититтэр, хаҥыстаан.
Үрдүн диэн тиэтэрбит күлүгэ
Күн уотун хаххалыыр буолара,
Үөһэттэн таммалыыр эриэхэ
Алдьатан, тоҥутан сордуурэ.
Бикр сайын уот кутаа турбута,
Сир үрдүн хоруонан комуутэ,
Үүнээйи барыта бүппүтэ,
Эргиччи ийэ сир өлбүтэ.
Лабаата хамсыырын тухары
Кутаальыын охсуһа сатааннар,
Бүтүннүү имири эстэри
Сэпиэрэҕэ синтэрэ тохтотор.
Аннытар хаһаммыт сүмэтин,
Буорутар мунньумэхэт сиктэрин
Кутааны тохтотор туһугар
Сэпиэрэҕэ барытын туһанар.
Билигин кырдьаннар, бокоорон
Хаччаччы хаппыттар мунчаахтар,
Ол эрэн көлүөнэ сайдарын
Үөрэннэр мүчүһэ кэтиллэр.

ЭРГИЛЛИИ

Остуолга тоҕотун хоҥкутан
Эҕэр уол куруйа саныыйар.
Уолугар арыгы туруоран
Ийэтэ иннигэр маҥаһар.
Икки сыл күүтүлэн, кэтаһан
Кини бу уолунуун көрсүһэр,
Хаһаанын маанытын бөрийэн
Кэһиитин барытын тэлгэтэр.
Аан бастаан дьиэ аанын аһыыта
Ийэтэ олус да үөрбүтэ,
Быыллыырбыт сиппэлин устуута
Уолунуун куустуһа түспүтэ.
Уолчаана тоҥуйдук туттарын
Эмиэкэ бөлөхтүк көрбүтэ,
Туох эрэ мунчаардар саналаатын
Киниттэн кистиирин билбитэ.
Сыыйан көрбүтэ кистэлин,
Мэтэлин баанэтээн ааспыта,
Оҕото бу хантан кэлбитин
Соһуйа-мунаара тааһыта.
«Ийэ, мин Афганҕа тиийбитим...
Ол онтон бу тыыннаах эргийдим.
Ыар аныы бөҕөнү иҥи сүгүм—
Эргиллии ийэ сир өлбүтэ.
Лабаата хамсыырын тухары
Кутааллыын охсуһа сатааннар.
Бүтүннүү имири эстэри
Сэпиэрэҕэ синтэрэ тохтотор.
Аннытар хаһаммыт сүмэтин,
Буорутар мунньумэхэт сиктэрин
Кутааны тохтотор туһугар
Сэпиэрэҕэ барытын туһанар.
Билигин кырдьаннар, бокоорон
Хаччаччы хаппыттар мунчаахтар,
Ол эрэн көлүөнэ сайдарын
Үөрэннэр мүчүһэ кэтиллэр.

КЭМСИНИИ

Отут сыл мин сирим бааһыртым,
Сиэ элбэх үлэни билсэммин,
Ол эрэн махталы ылбатым
Арыгы нулута дэнэммин.
Уурайан хаалыахпын саныыбын—
Бу дьаллык дьаабытын билэммин,
Өйдүүбүн сыыһабын-халтыбын,
Дьэ уонна бу тоҕо иҥэбин?..
Эдэрбэр, эрчимнээх эрдэххэ
Элбэх да эрэллээх буоларым,
Иннинэ олоххо, кэскилгэ
Кэрэ да былааны туттарым.
Барыта түннэстэр быатыгар
Аан бастаан үрүүмнэ туппутум,
Олоҕум дьоллорун туһугар
Тост этээт куолайбар куппутум.
Билигин, хойутаан бараммын,
Барытын кэмсинэ саныыбын.
Ол аастыт сып-сырдык ырабын
Ымсыыра мин ора тыынабын.
Сахабыт муударай тылларын
Мин таптаан хатылыыр буоларым,
Ат кө́лөм арҕаһар ыттарбын
Куруутун эрэнэн тахсарым.
Дьэ, бүгүн сааһыран бараммын
Билиннім ол баҕам хаалбытын.
Ат көлөм уоҕдатын аныттан
Тахсыам дуо дьүүкүһэн-дьулуһан?..
Алларга дьаахырдыы тиэнрит
Аһыы уу—кырыыстаах ноҕойбут
Саҥаабын ситэрбин бүөлэбит,
Дьылҕабын түннэри бүтүйбүт!

Эҕэрдэлиибит!

Күнү оҕолорбутун ЛИЗАНЫ, ПАВЛИГЫ ыал буолбут үөрүүлээх күнигүтүнэн иҥ сүрэхтэн эҕэрдэлиибит. Төрөтөр оҕону төлөөлөөн, итэр сүөһүгү күрүөлээн, кэримэ дьиҥэйдин ирчилээн саха бастыҥ ыала буолуу, сүүс-сүүскүтүттэн ойоонон сүүс сааскытыгар тиийиэ, истиҥ ыраах таптаныыны үөрэлэргэ харыстаан!

Төлөйдөн төрөппүттэргит, Мээндийэттэн эбэлэх эҕэҥит Сивцевтэр, Захаровтар, Федоровтар, Чурапчыттан Седалищевтар, Посельскайдар дьиэ кэргэттэрэ.

x x x

Күнү аҕабытын, эбэбитин үлэ, сэрии ветераныын СИВИРЯКОВ Гермоген Марковиһы 70 сааскын туолбуккунан итиитик, истиҥник эҕэрдэлиибит. Баҕарабыт күнү кайыбытыгар уоруу-коруу кэтоллоох уһун дьоллоох олоҕу, ыраас халлааны, сырдык чаҕылхай күнү.

Мугудайдан сиэттэриҥ, кыргыттарыҥ, күтүөттэриҥ Лаврентьевтар, Пинигиннэр.

x x x

Күнү эдьиийбитин, балтыбытын Анна Игнатьевна КУЗЬМИНАНЫ, доруобуйа харыстабылын ветераныын, 60 сааскын туолбуккунан истиҥник эҕэрдэлиибит. Оҕолоргор, сиэннэргэр, аймах-билэ дьоҥнор күүс, тирэх буоларгар иҥ сүрэхтэн махтанабыт. Өссө уһун үйэлэн, доруобай буол. Эйигин дьиэ кэргэнигэ дьол-соргу эҥэрдэстин.

Эдьиийиҥ Мария, балтыҥ Ирина, Каженниковтар, Данилоовтар, Местниковтар.

x x x

Күндүттэн күнү, истиҥтэн истиҥ таптыыр күн-күбэй ийэбит Мария Петровна, амарах дуоһалаах аҕабыт Петр Семенович ТОЛСТОУХОВТАР, 60 сааскытын томторуччу туолар үөрүүлээх күнигүтүнэн итиитик, истиҥник эҕэрдэлиибит. Сүрэхпит сылаһын, дуоһабыт кэйиитин, махталбытын тиэрдан үтүө доруобуйаны, уһун үйэлээх олоҕу баҕарабыт.

Кыыскыт, уолаттаргыт, кийиитиҥит, сиэҥнит, ыраах-чугас аймахтаргыт.

АТЫЫЛЫЫБЫТ

Чехословацкай от охсоору, сааннаас чаастардаах. Сыаната көбөрүүнэн төлөөһүнтэ—2,5 мөл. солк., уу харчыынан—2,3 мөл. солк. Ону тэҥэ Т-25 тракторы көбөрүүнэн—10 мөл. солк., уу харчыынан—8 мөл. солк. Тел.: 21-614.

x x x

Чанчэкитин КТ-1,5 охсоору атыылыыбын. Аадырыым: Одьулуун б., Карл Маркс, 13.

x x x

10 тыл. км сүүрбүт Днепр-11 мотоцикла чэпчэкитин атыылыыбын. Аадырыым: Чурапчы с., Орджоникидзе, 34. Тел.: 21-510.

x x x

Туспаҕай оҥоһуулаах икки кийи сытар ороннорун атыылыыбыт. Сыаната — 425 тыс. солк. Дьуһүнэрэ арааһынай. 21-641.

Амма орто оскуолатыттан 1990 сылдаахха Петров Николай Ильич аатыгар бириллибит А сериялаах 561311 №-лаах ситин-хотуу аттестата сүппүтүнэн, дьиҥэ суоҕунан аҕыллар.

Улуустааҕы кини балыыһаҕа УАЗ массыынаҕа опыттаах суоппар наада. Хамнаһа үлэлиир чааһыттан тутулуктаах.

Кини балыыһа администрацията.

Кэрэхнім, аҕабыт, эбэбит, аймахпыт Чурапчы улууһун бочуоттаах гражданина, «Бочуот Знака» орден кавалера, Соловьев нэйилэгин олохтоохо

СОБАКИН Иннокентий Гаврильевич

71 саастаах ыарахан ыарыыттан б. дь. от ыйын 6 күнүгэр өлбүтүн, курутуйан туран, билэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, сиэннэрэ, аймахтара.

Собакин Иннокентий Гаврильевич өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—дьиэ кэргэттэригэр, бары аймахтарыгар улуус дьаһалтата;

—ыыһыгар тыа хаһаайыстыбатын министерствотын кылаабынай бухгалтера Ефросинья Иннокентьевна Собакинаҕа тыа хаһаайыстыбатын улуустааҕы управлениета;

—чугас дьонугар Чурапчыттааҕы сибээс узела;

—кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр Седалищевтар, Собакиннар, Янышевтар, Захаровтар.

Норуоттар иҥи ардыларынааҕы категориялаах экстрасенс Н. И. Слепцов бу ыл 15 күнүттэн Чурапчыҕа кэлэн ыаллар тиэргэннэрин, дьиэлэриноттарын куһаҕан дьайтан ыраастыа. Ким арчылатыан баҕалаах 21-775 телефоҥҥа эриһан суруйтарыҥ.

Таптыыр убайбыт, таайбыт Дьокуускай куорат олохтоохо

ГОРДЕЕВ Петр Петрович

сойуччу ыалдьан өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, бары аймахтарбытыгар, табаарыстарбытыгар, билэр дьоммутугар иннитиннэрэбит.

Балта, күтүөт, быраттара, балтылара, сиэннэрэ.

Редактор М. Н. СИДОРОВА.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредители (соучредители) газеты —Редакция, Администрация улуса, Национальная издательско-полиграфическая компания «Сахаполиграфиздат». Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам. Индекс газеты: 54907. Объем—1 усл. печ. лист. на 4-х страницах. Тираж—3029

Зарегистрирована Саха (Якутской) региональной инспекцией по защите свободы печати и массовой информации.

ЗАКАЗ № 79.

Чурапчинская улусная типография Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат». с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». Подписано в печать 8. VII. 17 ч. (гр. 18.00 м.).